Tarantula®

szamizdat folyóirat

Fotó: Balogh Ferenc, Békéscsaba

90/1

HÓDI Sándor

Megnyíló rezervátumok

A DEMOKRÁCIÁBA VALÓ ÁTMENET NÉHÁNY PSZICHOLÓGIAI PROBLÉMÁJÁRÓL

□ "Demokratának lenni annyi, mint nem félni!" - írta Bíbó István. Ebben az értelemben mi még nem vagyunk valami nagy demokraták. Tele vagyunk szorongással, bizonytalansággal, alig merjük hallatni hangunkat - főként nemzeti jogaink vonatkozásában.

A régóta áhított megújhódás szelleme eljutott végre hozzánk is. Szükségszerűen, hiszen immár sem az országban, sem az országhatárokon kívül nincsen olyan nemzet, etnikum, saját arculattal rendelkező népesség, amely ne próbált volna meg valamilyen módon az önként vállalt, vagy rákényszerített passzivitásából k i m o z d u l n i .

A Kelet-Európa népein végigsöprő demokratikus hullám mintha kicserélte volna az itt élő embereket. Azok, akik eddig csendes apátiába süllyedve távol tartották magukat mindenféle politikától, most versenyt futnak az idővel a szabadelvű-demokratikus jogállam megteremtéséért. Naponta új pártok, egyesületek, közösségek, társulások jönnek létre; a legkülönbözőbb csoportok, érdekszervezetek állnak elő programjaikkal, követeléseikkel.

A változást sürgetők, az új erők, a "másként gondolkodók" csaknem mindenütt n e m z e t i j o g a i k követelésében bizonyulnak leghangosabbnak és leghevesebbnek. Különösen azokban az országokban, amelyekben a "nemzeti kérdést" egyszer s mindenkorra megoldottnak tekintették. A "megoldással", úgy látszik, mégsem stimmelhetett azért minden, ha az együttélő népek most kígyót-békát szórnak egymás fejére, hanyatt-homlok menekülnek a "testvéri közösségekből", polgárháborúba keverednek.

A váratlanul fellépő nemzeti gyűlölködés természetesen nagy riadalmat szül mindenfelé. Ellenérzéseket kelt a beindult változásokkal szemben és azok malmára hajtja a vizet, akik a demokratizálódást eddig is rossz szemmel nézték. A visszahúzó erők sietnek is minden nemzeti alapon való szerveződést, társulást, jogkövetelést egy kalap alá venni és megbélyegezni. Szemükben mindenki n a c i o n a l i s t a , aki nem tagadja meg nemzeti jellegét. Ez a nemzettudattal és nemzeti érzésekkel szembeni averzió végső soron érthető a párt éber őrei részéről, hiszen a demokratikus változásokat - visszásságaik és túlkapásaik ellenére - tagadhatatlanul a nemzeti indulatok lendítették előre. A párt, amely hatalma megszilárdítása és legitimációja érdeké-

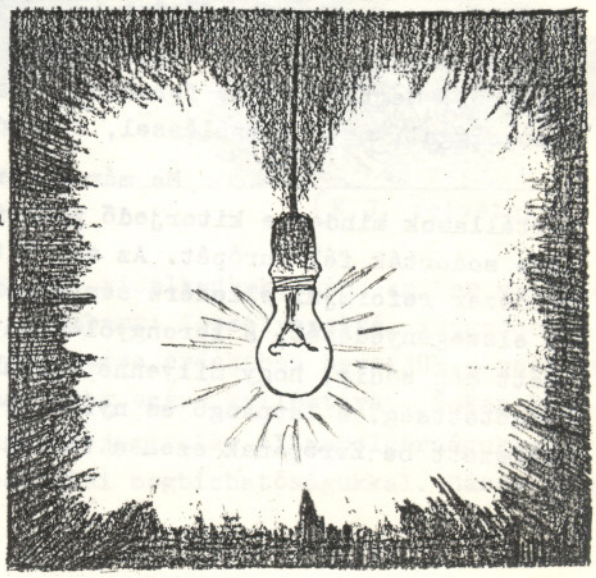

Rajz: M. Željava

ben szívesen azonosította magát a nemzettel, miközben a nemzetet valójában kiskorúsítva saját gyámsága alá helyezte, megfosztva nemzeti jellegüktől arcnélküli tömeggé deformálta az embereket, most súlyos árat kénytelen fizetni mindezért. A történelem paradox fintoraként az eddig visszafogott, váratlanul kirobbanó nemzeti emancipációs törekvések lettek a pártállamok elsőszámú sírásói.

Hogy az áhított megújhódás szelleme eljutott hozzánk is, több minden tanúsítja. Bátrabb hangvételű lett a sajtónk, kisebbségi helyzetünk visszásságaival foglalkozó újságcikkek jelennek meg, a tabu-témákat ostrom alá vették az "olvasói levelek". Megemberelte magát kisebbségi értelmiségünk is: ha foghíjasan, tétován is, de felemelte szavát a kisebbségi jogok érdekében. Az oktatási törvényjavaslat módosítására vonatkozó javaslatnak napok alatt mintegy 17 ooo támogatója akadt. És ami talán méginkább érzékelteti az idők változását: kezdeményezés történt egy k i s e b b s é g i é r d e k v é d e l m i s z e r v e z e t létrehozására. Tekintettel arra a körülményre, hogy hosszú évtizedeken át a nemzeti alapon való "szervezkedés" jelentette a kisebbségek önérvényesítési törekvése előtt a legnagyobb tilalomfát, a V a j d a s á g i M a g y a r o k D e m o k r a t i k u s K ö z ö s s é g é n e k létrehozására irányuló kezdeményezést kisebbségi létünk szempontjából talán nem túlzás "történelmi jelentőségű"lépésnek tekintenünk. Természetesen azokhoz a valóban történelmi jelentőségű változásokhoz képest, amelyek Közép- és Kelet-Európában egyik napról a másikra végbementek, oktalan hivalkodásnak tűnhet bármiféle sikerről, eredményről beszélnünk. Akik jórészt tétlen szemlélői voltunk a körülöttünk zajló történéseknek, semmi okunk dicsekvésre.

A szemléletváltás jeleit, kisebbségünk zsenge erőpróbáit mégsem volna szabad lebecsülnünk. Annál kevésbé, mivel csakugyan híján vagyunk még a civil kurázsinak, nem erős oldalunk a polgári- és nemzetiségi jogokért való bátor kiállás. Ma is, ha a történelem részéről itt felejtett hatalmaskodó párttitkárok valamelyike gyanakvóan néz "nemzeti színezetű szervezkedésünkre", menten inunkba száll a bátorság. "Demokratának lenni annyi, mint nem félni!" - írta Bíbó István. Ebben az értelemben mi még nem vagyunk valami nagy demokraták. Tele vagyunk szorongással, bizonytalansággal, alig merjük hallatni hangunkat - főként nemzeti jogaink vonatkozásában.

Abból a politikai passzivitásból és semlegességből, amibe az elmúlt évtizedek süllyesztettek bennünket, nem volna könnyű kimozdulni akkor sem, ha a demokratikus folyamatokat nem fékezné és veszélyeztetné semmi. Így azonban, tartva egy esetleges "visszarendeződéstől", csak nagyon kevesen szánják rá magukat szólásra vagy cselekvésre. Idegen még tőlük az, hogy bizonyos kockázat ellenében fellépjenek érdekeinkért.

De hát csodálkozhatunk-e ezen? A félelem és szellemi tartásnélküliség nem szükségszerű folyamánya-e annak a remélhetőleg mindörökre letűnő világnak, amely szigorúan megkövetelte a meghunyászkodást és alávetettséget az emberek részéről? Mert milyenné formálódhattak volna az emberek, ha eddig az életük tele volt hazugsággal, mellébeszéléssel, a gondok elkendőzésével?

Ma már a verebek is csiripelik, hogy a bolsevista tipusú pártállamok mindenre kiterjedő politikai, gazdasági, kultúrális és erkölcsi csőd szélére sodorták fél Európát. Az sem titok senki számára, hogy a politikai intézményrendszer reformjai ellenére sem sikerült sehol megállítani az élettér beszűkülését, az elszegényedését, a lerongyolódását, a szellemi lezüllést. Arról viszont kevés szó esett még eddig, hogy milyenné váltak maguk az emberek eközben. Hogy az állandó fenyegetettség, a lappangó és nyílt erőszak következtében milyen infantilizálódás következett be Európának ezen a térfelén.

Márpedig ez eléggé izgalmas kérdés, nemcsak a múlt megértése végett, hanem a jövőnket illetően is. Hiszen az állampárt uralma nem a gazdaságban, nem a politikában okozta a legnagyobb kárt, hanem az emberek lelkivilágában, személyiségében. Minthogy a pártállam ideológiája felfüggesztette a szólás- és lelkiismereti szabadságot, kötelezővé tette a dogmákat s vele a taburendszert, félrevezetést, a képmutatást, a besúgást, a titkolózást, az egyének és csoportok megalázását, sőt olykor fizikai megsemmisítését is, az "új ember" megteremtése helyett gyakorlatilag szétzúzta, megsemmisítette az autonóm személyiséget.

A párt-diktatúra, az ún. "új, szocialista ember" megteremtése helyett, ami - mint tudjuk - az ideológiai munka legfőbb célkitűzései közé tartozott, létrehozta a párt támogatását kereső, a főkegyúri kiváltságokban reménykedő l a k á j o k egész seregét. De mivel nem mindenkinek egyformán hajlékony a gerince, kialakította a sértett, magukbazárkózó emberek arcnélküli tömegét is: a cinizmust, rezignációt, az önmegtagadást, kisebbségek esetében a nemzeti kultúráról, az anyanyelvről való lemondást. És létrehozta, kitermelte a megmaradni akarók, a túlélésre berendezkedők, a majdani ellenzék kevés, de szívós csoportját is.

Azt, hogy az erőszakos ideológia milyen mérhetetlen károkat okozhat az emberek tudatában - többek között - a vajdasági magyarság n e m z e t i i d e n t i t á s z a v a r a példázza. A vajdasági magyarokban szorongást, félelmet, sőt bűntudatot vált ki származásuk, nemzeti hovatartozásuk. Ha a nyilvánosság

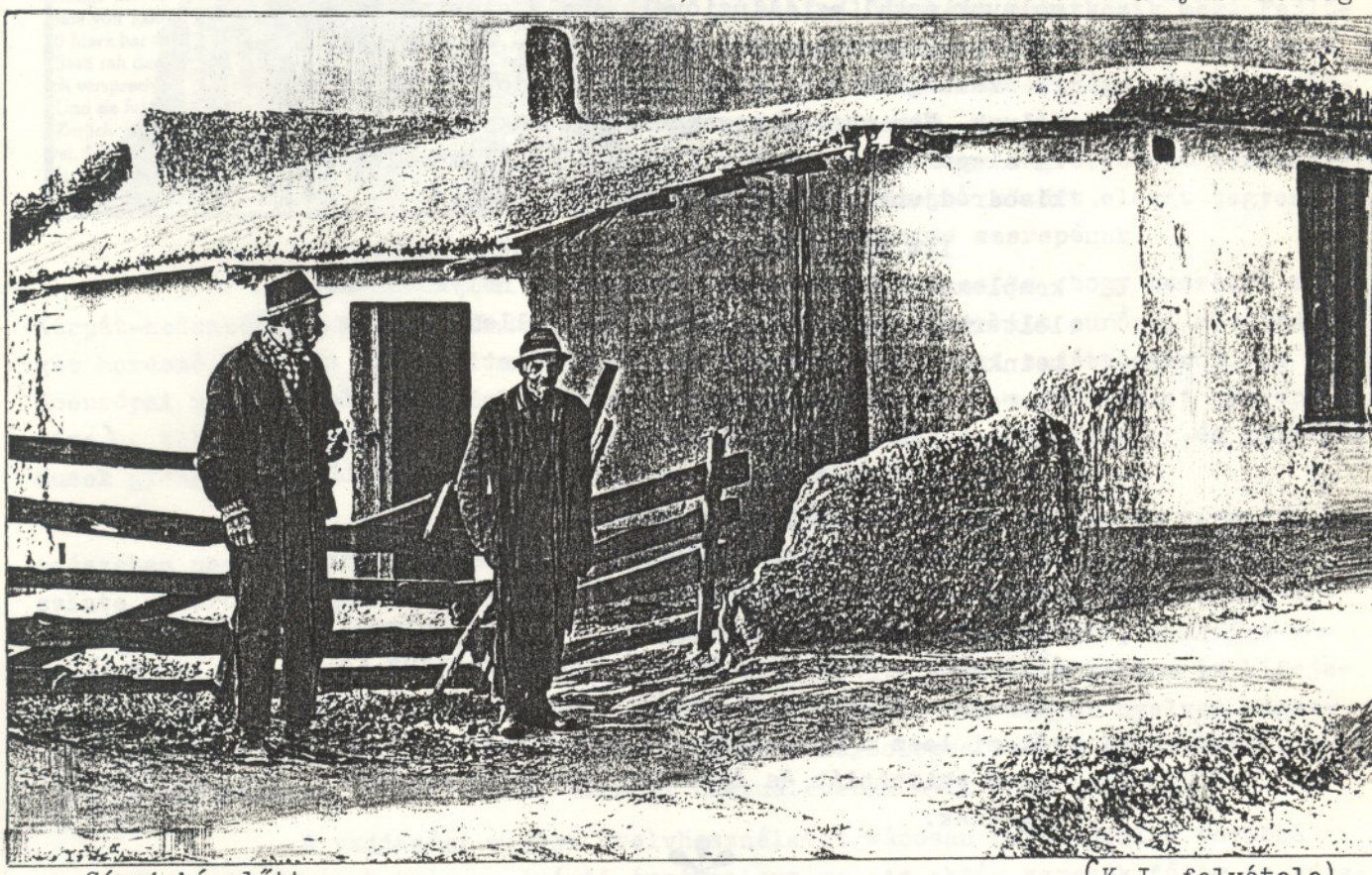

Sárviskó előtt (K.J. felvétele)

színtjén magyarságunk szóba kerül, valamennyien úgy viselkedünk, mint amikor valamilyen illetlen, tisztességtelen dolgon kapják az embert: feszélyezetté, zavarodottá válunk, és lelki egyensúlyunk visszaállítása, megőrzése érdekében bevetjük a pszichoanalizisben ismeretes védekező-elhárító mechanizmusok egész kelléktárát. Sokan közülünk összeegyeztethetetlennek tartják magyarságukat jugoszláv állampolgárságukkal, párttagságukkal, társadalmi beosztásukkal, ideológiai megbízhatóságukkal. Mások háza

társukra, főnökükre, munkatársaikra, környezetükre való tekintettel adják fel hallgatólagosan nemzeti identitásukat. Általában mindannyiunkat feszélyez valahol. Az elnyomott, üldözött népeknél figyeltek meg és írtak le hasonló társadalmi-lélektani jelenséget a kutatók. A magukat valamiért megbélyegzettnek érzők nem merik vállalni csoporthovatartozásukat, azok szégyenlik, hárítják, hallgatják el származásukat.

Helyzetünket nem lehet az elnyomott,üldözött népek helyzetéhez hasonlítani, mindazonáltal n e m t e r m é s z e t e s az, ahogyan életünk egyik meghatározó dimenziójához viszonyulunk.

A civil társadalom és az igazi politikai pluralizmus önmagunk vállalásával kezdődik. Hogyan tudjunk másokhoz normálisan viszonyulni,ha azt sem tudjuk, hányadán állunk önmagunkkal? Közép- és Kelet-Európában a politikai, szellemi válaszfalak leomlóban vannak, a kisebbségi gettók, nyelvi-kultúrális rezervátunok sorban megnyílnak. Nyilvánvalóan nem maradhatunk ki mi sem ebből a folyamatból. Nem mondhatunk le ebben az átalakulóban levő világban arról, hogy jövőnkre vonatkozó elképzeléseinket, egyéni- és közösségi érdekeinket kifejezésre juttassuk. Le kell számolnunk azzal az illúzióval, amely szerint valaki majd jobban tudja nálunk, hogy mi az, amire szükségünk van, hogy valaki gondot visel majd rólunk. Nem szabad megengednünk, hogy a kivárásra alapozva, a passzív szemlélődésnél maradva kisodródjunk a történések folyamatából.

Itt az ideje, hogy levetkőzzük kisebbségi komplexusainkat. Számot kell vetni helyzetünkkel, leltárba kell venni anyagi- és szellemi készleteinket, véget vetve a steril közéletiségnek, az önerejü építkezés igényével a jövő felé kell fordulnunk. És a jelekből ítélve - a jogos félelmeket kiváltó jelenlegi helyzet ellenére - kisebbségünkben van annyi szellemi és erkölcsi erő, hogy ezeket a feladatokat felvállalja. Annál is inkább, mivel a kisebbségi érdekszervezet létrehozására tett javaslat nyomán máris új helyzet állt elő. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége - függetlenül attól, hogy hivatalos részről mi lesz a kezdeményezés sorsa - gyorsan növekvő szimpátiát és fokozódó tömegerőt mondhat magáénak.

*

OLVASTUK

"Továbbá a Magyarzó senincs berezelve, ésőis bátran odabazarint a legnagyobb fejeseknek is ..."

Magyarzó Pistike messéi
1990.II.25.